

PEDAGOGIK MEROS VA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING INTEGRATSIYASI

Ermuxamedov Abdullajon Akbarjon o'g'li
Qo'qon universiteti, Ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisdá ta'lim tizimining bugungi kun talablari darajasida takomillashuvi masalasi markaziy o'rinni egallagan bo'lib, unda milliy va jahon pedagogik merosining fundamental qoidalari bilan zamonaviy innovatsion ta'lim texnologiyalarining uzviy integratsiyasi zaruriyati ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan. Globallashuv sharoitida shaxsning kreativlik, tanqidiy fikrlash, axborot savodxonligi va muammolarni hal etish kabi XXI asr ko'nikmalariga ega bo'lishi ta'lim oldida turgan eng muhim vazifadir. Bu vazifani bajarishda an'anaviy pedagogikaning asrlar davomida sinovdan o'tgan metodlari, xususan, ustoz-shogird an'anasi, muloqotga asoslangan ta'lim, shaxsiy namuna kabi qadriyatlarining ahamiyati beqiyos. Shu bilan birga, raqamli asr o'qitish va o'rganish jarayonlariga yangicha yondashuvlarni talab qiladi, bu esa sun'iy intellekt (SI), virtual va to'ldirilgan reallik (VR/AR), "Blended Learning" (aralash ta'lim), va MOOCs (ommaviy ochiq onlayn kurslar) kabi innovatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish orqali amalga oshiriladi. Tezisdá, ushbu ikki yondashuvning bir-birini inkor etmay, balki to'ldirgan holda, ta'lim samaradorligini oshirish, o'quv motivatsiyasini kuchaytirish va har bir o'quvchiga individual yondashuvni ta'minlashdagi sinergetik ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Pedagogik meros, innovatsion ta'lim texnologiyalari, integratsiya, sun'iy intellekt, ustoz-shogird an'anasi, raqamli pedagogika, ta'lim samaradorligi, Blended Learning, kreativlik, tanqidiy fikrlash.

Ta'lim sohasidagi har qanday islohot va yangilanish jarayonlari avvalo mazkur sohaning tarixiy tajribasi, ya'ni fundamental pedagogik merosga tayanishi lozim, chunki ta'limning asosiy maqsadi – shaxsni tarbiyalash va unga bilim berish bo'lib, bu jarayon asrlar davomida shakllangan, sinovdan o'tgan pedagogik qonuniyatlarga bo'ysunadi. Pedagogik meros deganda, nafaqat Sharqning buyuk mutafakkirlari – Al-Farobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy kabi jadidchilik namoyandalari tomonidan ilgari surilgan axloqiy-tarbiyaviy g'oyalar, balki Yevropa pedagogikasining K. D. Ushinskiy, Ya. A. Komenskiy, J. J. Russo, M. Montessori kabi vakillarining shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyalari tushuniladi. Bu merosning negizida insonparvarlik, bolaning individualligini hurmat qilish, tarbiyaning bilimdan ustunligi, shaxsiy namuna orqali o'rganish kabi tamoyillar yotadi, ular bugungi kunda ham o'z

dolzarbligini yo'qotmagan. Masalan, jadidlarning "tarbiya avval, ta'lim keyin" degan shiori zamonaviy ta'limda ham shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanishini ustuvor vazifa sifatida belgilash zarurligini taqozo etadi. Biroq, XXI asrning axborotlashgan jamiyati, iqtisodiyotning tezkor o'zgarishlari va texnologik inqiloblar an'anaviy pedagogik usullarning o'ziga xos cheklovlarini namoyon etdi. An'anaviy ta'lim ko'pincha passiv bilim olishga, bilimlarni eslab qolishga va o'qituvchiga bog'liqlikka asoslangan bo'lib, bu esa talabalarda mustaqil fikrlash, kreativlik, jamoada ishlash va murakkab muammolarni yechish kabi zamonaviy mehnat bozorida talab etiladigan ko'nikmalarni shakllantirishda yetarli emas. Aynan shu nuqtada innovatsion ta'lim texnologiyalarining integratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi, chunki ular ta'lim jarayoniga dinamiklik, interaktivlik va moslashuvchanlik olib kiradi.

Innovatsion ta'lim texnologiyalari — bu o'qitish va o'rganish samaradorligini oshirish maqsadida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), didaktik vositalar va metodologik yondashuvlarning yangicha uyg'unligidir. Raqamli vositalar, xususan, masofaviy ta'lim platformalari, interaktiv simulyatsiyalar, virtual laboratoriyalar, moslashuvchan o'quv tizimlari (Adaptive Learning Systems) va, ayniqsa, ta'limga joriy etilayotgan sun'iy intellekt (SI) asosidagi vositalar ta'lim muhitini tubdan o'zgartirmoqda. SI texnologiyalari har bir o'quvchining o'zlashtirish tezligi va uslubiga qarab individual o'quv traektoriyasini yaratish, avtomatik ravishda baholash va o'qituvchiga o'quvchining zaif hamda kuchli tomonlari haqida chuqur tahliliy ma'lumot berish imkoniyatini beradi. Bu esa o'qituvchiga ko'proq vaqtni individual ishlash, tarbiyaviy suhbatlar o'tkazish va shaxsiy rivojlanishga e'tibor qaratish uchun ajratishga yordam beradi. Integratsiya jarayoni faqatgina texnologiyani sinfga kiritishdan iborat emas, balki pedagogik merosning insonparvarlik tamoyillarini texnologiyalar orqali kuchaytirishni anglatadi.

Bu integratsiyaning sinergetik ta'siri shundaki, u o'tmishning donishmandligini kelajakning vositalari bilan birlashtiradi. Misol uchun, qadimiy ustoz-shogird an'anasi, uning negizida individual yondashuv va shaxsiy murabbiylik yotadi, zamonaviy Blended Learning modeli orqali yangicha hayot topadi. Ya'ni, onlayn platformalar orqali bilimning bazaviy qismi mustaqil o'zlashtiriladi, sinfdan yoki oflayn formatda esa o'qituvchi ustoz sifatida chuqur tahlil, munozara, shaxsiy rivojlanish masalalari va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga e'tibor qaratadi, bu esa pedagogning faoliyatini bilimlarni shunchaki yetkazuvchi roldan, shaxsiy o'quv va tarbiya jarayonining murabbiyiga (fasilitator, kouch) aylantiradi. Bunday yondashuvda o'quvchining o'zi bilim jarayonining markaziga qo'yiladi, uning mustaqil izlanishi rag'batlantiriladi, o'z-

o'zini boshqarish va o'rganish ko'nikmalari rivojlanadi, bu esa pedagogik merosning eng muhim g'oyalardan biri – shaxsning faolligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, integratsiya jarayoni bir qator institutsional va metodologik muammolarni ham keltirib chiqaradi. Birinchidan, pedagoglarning innovatsion kompetentligini oshirish masalasi turibdi. Ko'pchilik o'qituvchilar, ayniqsa keksa avlod vakillari, yangi texnologiyalarni qo'llashga qarshilik ko'rsatishlari yoki ulardan to'g'ri foydalana olmasliklari mumkin. Bu yerda pedagogik merosning boy tajribasini innovatsion texnologiyalar vositasida qayta talqin qilish va uni o'qituvchilar uchun qulay formatda taqdim etish muhim. Ikkinchidan, ta'limdagi raqamli tengsizlik muammosi mavjud. Texnologiyalardan foydalanish imkoniyati barcha hududlar va barcha ijtimoiy guruhlar uchun bir xil emas. Pedagogik merosning adolat va teng imkoniyatlar tamoyiliga asoslanib, innovatsion texnologiyalarni joriy etishda bu muammoni hal etishga ustuvor ahamiyat berish lozim. Uchinchidan, axborot shovqini sharoitida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va axborotni filtrlay olish ko'nikmasini rivojlantirish zarurati. Texnologiyalar cheksiz axborotni taqdim etadi, ammo pedagogikaning asosiy vazifasi – shaxsga bu axborotni tahlil qilish, baholash va uni amaliyotda qo'llashni o'rgatishdan iborat. Shuning uchun, texnologiya vosita bo'lishi, pedagogik metodologiya esa yetakchi rol o'ynashi kerak.

Integratsiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun ta'lim siyosatini ishlab chiquvchilar quyidagi asosiy yo'nalishlarga e'tibor qaratishlari lozim: 1) **O'quv dasturlarini modernizatsiya qilish:** Eski merosiy bilimlarni innovatsion ko'nikmalar (masalan, SI bilan ishlash etikasi va algoritmlarni tushunish) bilan birlashtirgan gibrid dasturlarni ishlab chiqish. 2) **Pedagoglarni doimiy tayyorlash:** O'qituvchilar uchun nafaqat texnik ko'nikmalar, balki qadimgi pedagogik tamoyillarni raqamli muhitda qo'llash metodologiyasini o'rgatadigan tizimli malaka oshirish kurslarini tashkil etish. 3) **Ta'lim muhitini moslashtirish:** Yuqori texnologiyali o'quv xonalarini yaratish bilan birga, tarbiyaviy suhbatlar va jamoaviy ishlashni rag'batlantiruvchi, insoniy muloqotga asoslangan makonlarni saqlab qolish.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik meros va innovatsion ta'lim texnologiyalarining integratsiyasi – bu ta'limni rivojlantirishning majburiy bosqichidir. Pedagogik meros ta'lim jarayoniga chuqur ma'naviy asos, shaxsga hurmat va tarbiyaviy mas'uliyatni olib kiradi, innovatsion texnologiyalar esa bu asosni zamonaviy, samarali va o'quvchining talablariga moslashgan vositalar bilan qurollantiradi. Bu ikki elementning uyg'unligi kelajakda nafaqat bilimdon, balki axloqan yetuk, kreativ va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga munosib hissa qo'sha oladigan avlodni shakllantirish uchun mustahkam poydevor yaratadi. Agar biz buyuk ajdodlarimizning

falsafiy va pedagogik g'oyalarini SI va VR kabi zamonaviy vositalar orqali hayotga tatbiq qilsak, ta'lim tizimimizni haqiqiy uyg'onish davriga olib kira olamiz. Bu jarayon, shubhasiz, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlar uchun global raqobatbardoshlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, milliy ta'limning sifatini oshirish va yoshlarning global mezonlarga javob beradigan kadrlarga aylanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Avloniy, A. (2018). Turkiy guliston yoxud axloq. "Yangi asr avlodi" nashriyoti.
2. Bekmurodov, A. Sh., & Musayev, B. B. (2020). Innovatsion texnologiyalar va ularning ta'limdagi ahamiyati. Zamonaviy ta'lim, (9), 34-37.
3. Komenskiy, Ya. A. (1989). Buyuk didaktika. O'qituvchi.
4. Rakhimov, O. D., & Khakimov, S. Z. (2022). Integration of traditional and innovative pedagogical technologies: Theoretical and practical aspects. International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE), 14(7), 184–190.
5. Ushinskiy, K. D. (1950). Tanlangan pedagogik asarlar (Vol. 1). O'quvpedagogik nashriyot.